

Att bidra till liv

Fertile Forms heter boken om Ulla och Gustav Kraitz konst. Fertil betyder fruktsam. I alla bemärkelser handlar det här om former som befruktat varandra, berört och berikat varandra. Så att nytt liv uppstått, om man vill vara högtidlig. Varför inte? Det är ju sant. Det är förstås en mycket vacker bok. Något annat vore otänkbart, ja nästan omöjligt att åstadkomma. Men det är inte bara en bok för ögat, utan lika mycket för anden och tanken. Formgivarna Walter Bernard och Milton Glaser, har trots att boksidan är tvådimensionell, byggt ett rum åt Ulla och Gustav Kraitz skulptur.

Göran Christensson skriver i boken: "Få konstnärer i Sverige har som paret Kraitz på ett så genomgripande sätt behandlat det offentliga rummet som en visuell upplevelse, där människan inbegripes i helheten."

Som läsare av Fertile Forms får man många bekräftelser på detta. Fotot har en arkitektonisk, saklig tyngd. Det poetiserar inte i onödan utan skapar rytm och linjer. Och framförallt rymd, som all bra skulptur kräver.

Många av Ulla och Gustav Kraitz skulpturer är omedelbart igenkännliga. De blå kloten med sin magiska lyster har rullat genom världen sedan 1980-talet. Samma lyster på alla deras skulpturer, hästar, kvinnotorson, snäckor, äpplen, kuber och bönor.

I huset i Fogdarp i Skåne har de sin kinesiska brännugn där aska och luftströmmar skapat glasyren, enligt mångtusenårig teknik. Ingen i Sverige behärskar den som Kraitz. Men det har tagit ett helt liv. Eller snarare två.

Gustav och Ulla Kraitz har levt och arbetat tillsammans i 45 år. Utan den andre hade varken livsverk eller formspråk blivit vad det är. Gustavs sakliga, nästan stränga geometri lät sig befruktas av Ullas organiska former. Ullas realism av Gustavs abstraktion. Men ingen av dem föraktar berättelsen. Båda väljer sina berättelser sparsamt. Inte ett ord för mycket.

Gustav Kraitz berättelse är känd. 1956 flydde han från Ungern till Sverige. Då hade han fem år i Stalins slavläger bakom sig. Som 18-åring konststudent skickades han till Dombas-distriktet, norr om Svarta Havet, och Sovjets största kolgruvor.

Av 2800 tvångsarbetare var de flesta skrivbordsmän, okunniga i kroppsarbete. Kylan, de vattenfyllda gruvgångarna och det hårda arbetet hade kanske gått an, men misshandel, svält och sjukdomar bröt långsamt ner de flesta. Gustav Kraitz tillhörde de tio procent som bestämde sig för att överleva.

Ett nytt liv har han och Ulla huggit i sten, format i lera.

Därför är Gustav och Ulla Kraitz' Wallenbergmonument i New York, med de strävande diabaspelarna på 35 ton gatsten från Budapests judiska ghetto, mer än ett uppdrag. Det är de överlevandes livsattest och avbetalningsskuld. Jo, det tillhör också den stora, mörka europeiska berättelsen.

Ulla Kraitz återvänder ständigt till urcellen. I form av en böna, ett ägg, ett embryo, ett foster. Varje objekt en urform, en möjlighet till liv, kanske en hälsning till för länge sedan glömda myter eller meditationer. De uppstår i betraktarens öga. Det är den fertila formens uppgift. Att bidra till liv.

Våra liv.

Ulrika Knutsson
kulturjournalist